

Píše Oliver Bentz

(E*forum, 16. 03. 2022)

Po smrti Antona Kuha v lednu 1941 napsal spisovatel Franz Werfel ve svém nekrologu pro newyorské emigrantské noviny *Aufbau*: „Odešel v něm ze světa asi poslední ‚kavárenský literát‘. Někoho jako on už nikdy nevidíme. Protože pro jemu podobné už neexistují žádné rezerváty, nýbrž nanejvýš koncentrační tábory. Pocházel z Vídně Františka Josefa, z oné kouzelné éry, již on sám pokřtil slovem ‚palačinquecento‘. Na tomto světě lpěl s bezpodmínečným patriotismem, neboť zde nebyl duch rušen vábením ani ničením. [...] On sám i mnohá jeho podivuhodná slova budou v naší paměti žít dál. Kéž by se v lepších dobách našla ruka, která je sesbírá a předá dál.“

Po dlouhá desetiletí se takové ruce nenašly. Publicista a fejetonista Anton Kuh, narozený roku 1890 v Praze, zůstával tajným tipem těch, kdo se uměli nadchnout pro kvetoucí fejetonismus německojazyčných metropolí v první třetině 20. století. Zatímco díla Kuhových kolegů fejetonistů (jako např. Alfreda Polgara nebo Karla Krause) byla již vydána v knižní podobě, a tudíž jsou i snadno přístupná, bylo od Kuha k dispozici pouze několik málo sbírek textů, monografické pojednání žádné. Situace se změnila teprve v uplynulém desetiletí, během něhož si literární vědci dali tu práci a znovu objevili život a dílo Antona Kuha. Tak se Walter Schübler ujal mamutí úlohy najít v časopiseckých archivech po Evropě obrovské množství fejetonů tohoto publicisty a shromáždit je pro účely vícesvazkového vydání jeho díla. Komprimovaná monografie o Antonu Kuhovi od autora těchto řádků, jakož i objemná biografie Schüblerova vnesly světlo do života a díla spisovatele, jenž ve svém díle po celý život z pozice do velké míry ideologické a intelektuální nezávislosti bojoval proti přizemnosti, totalitarismu, fašismu a antisemitismu.

Již ve 20. letech 20. století, která vesměs trávil ve Vídni a Berlíně, pozoroval Kuh, který nešetřil pravičácké „podvodníky s půdou“ („Schollenschwindler“) ani „levicově doktrinářské aktivisty“ – Alfred Kerr jej proto označil za „cikána mozkiem z rodu Lúkianova“ –, jak se nad Evropou stahují mračna národního socialismu. Ve svých článkách popisoval šovinismus a latentní fašistické a antisemitské smýšlení části obyvatelstva. Když se v roce 1933 chopili moci nacisti, kteří podle Kuha nahlízejí „člověka již pouze z perspektivy nahoře či dole, vítězství či porážky, panování nebo porobení“, vrátil se zpět do Vídně. I zde zasvětil své publicistické působení boji proti národnímu socialismu a od roku 1937 obzvláště boji proti připojení Rakouska k Říši. Proti „hitlerismu“ bojoval slovem i v americkém exilu až do své smrti.

Ve svém literárněvědném pojednání ***Das Zeitalter des Infantilismus. Zu Anton Kuhs Kultur- und Gesellschaftskritik*** [Éra infantilismu. Ke kritice kultury

a společnosti u Antona Kuha] (Göttingen: Wallstein Verlag, 2020) pronikla Franziska Geiser hluboko do textů Antona Kuha. Poukázala na opakující se myšlenkové schéma, pomocí něhož se Kuh snažil uchopit ideologický chaos typický pro jeho generaci: Jako nemoc své doby diagnostikoval ‚infantilismus‘ a prosazoval vytvoření dospělé, samostatné identity coby cesty k uzdravení. Na pozadí této argumentace popisuje autorka Kuhovu myšlenkovou pozici, která vychází především z díla dnes již do velké míry zapomenutého psychiatra, anarchisty a Kuhova přítele Otty Grosse, ale také z Ludwiga Börneho, Friedricha Nietzscheho a Franka Wedekinda. Podle Antona Kuha je člověk moderní doby nešťastný, poněvadž se neustále nachází ve vnitřním konfliktu spočívajícím ve střetu svého vlastního já a identity, která je mu zvenku autoritativně vnucována a která brání ve svobodném rozvoji jeho života a myšlenek.

Zatímco Theodor W. Adorno později formuloval epochální větu „Neexistuje správný život v nepravosti“, která vyzývá člověka k tomu, aby nezaměňoval nepravý život za ten pravý a aby se nenechal ošidit těmi, kdo říkají, že jsou věci správně tak, jak jsou, hlásal Anton Kuh již ve své době rebelii proti všem strukturám moci a viděl svůj ideál v osvobozeném člověku, který je schopen se vzdát vnějších berliček, jako je např. morálka či ideologie, protože je sám ze sebe schopen usoudit, co je dobré a co špatné. Takového člověka Kuh považoval za jedince osvobozeného, ‚dospělého‘. Ty ze svých vrstevníků, kteří se ovšem takto osvobodit nechtěli či neuměli, kteří popírali epochální nemoc svého rozervaného já, utíkali se k domnělým jistotám a ideologiím a svou sebenenávist přenášeli na druhé, označoval za pubertální a infantilní.

Autorka tvrdí, že oba zmíněné typy „zaldňují myšlenkový svět Antona Kuha, tato typologie mu umožňuje uchopit dobu, v níž žije, a najít vlastní politickou pozici. Ať již jde o otázku možných modelů identifikace židovstva v moderně, v rámci vlastní vrstvy, městské inteligence, nebo o boj proti fašismu a antisemitismu“ (s. 15) – tedy témata zaujímavější v díle Antona Kuha velký prostor. Ve třech kapitolách své knihy – jejich tituly zní *Židovští synové a němečtí kluci* (s. 31), *Duchovní a intelektuál* (s. 157) a *Národní socialismus a hnutí infantilních*“ (s. 293) – autorka spisovatelovo dílo bod po bodu zkoumá ve vztahu k definovanému Kuhovu světonázoru.

Přitom se autorka detailně věnuje zdrojům, které Kuhův světonázor formovaly, zabývá se jeho recepcí Nietzscheho a také tím, jak se Kuh v mnoha textech brání proti zneužití Nietzscheho díla německou pravící. Ukazuje, jak důležitý byl pro Antona Kuha Ludwig Börne, z jehož díla v roce 1922 vydal výběr pod titulem *Börne der Zeitgenosse* [Náš současník Börne]. Tento soubor textů sám sestavil a opatřil ho velmi chytrou předmluvou, v Börnem spatřoval předního zastávce duchovních a sociálních svobod v Německu, vynikajícího kritika úzkoprsého německého, vlastencího šosáctví, viděl v něm tedy ten typ politicky angažovaného spisovatele, který ve svém eseji o Zolovi v roce 1915 popsal a propagoval Heinrich Mann.

Vztahu Antona Kuha a Karla Krause – jedné z nejzajímavějších kontroverzí literárních dějin – se Franziska Geiser věnuje podrobně. V Kuhově pojetí ztělesňoval Kraus všechno to, čím opovrhoval, proto jej neustále napadal jak v psaných textech, tak i při

přednáškách. „Kuh jej vykresluje,“ uvádí autorka, jako „člověka, jenž si činí výhradní právo na pravdu, jenž je přesvědčen, že vše ví nejlépe, jako toho, kdo schovává svou vlastní nejistotu za povýšenecké chování intelektuála (...), jako ‚plebejce intelektu‘, jenž utrpení pocházející z vlastního já přetavuje v intelektuální manýry a nenávist k sobě samému přenáší na Židy“ (s. 365). Přestože Kraus Antona Kuha ve svém časopise *Die Fackel* jmenovitě zmiňuje pouze jedinkrát, napadal ho, aniž by jmenoval, v mnoha článcích a obviňoval ho z prodejnosti a úplatnosti. Tato malá válka, jíž se vídeňské publikum srdečně bavilo, vyústila v soudní proces iniciovaný Krausem, z něhož existují stovky stran spisů. Vedle intelektuálního sporu byla impulzem pro takové chování zajisté i propastná osobní averze, kterou k sobě navzájem oba žurnalisti pociťovali.

Autorka na téměř 400 stranách ukazuje, že interpretace Kuhových esejů, fejetonů, glos či aforismů, psaných po několik desetiletí, na pozadí zmíněného rozlišování mezi „infantilitou“ a „dospělostí“ opravdu funguje a může mít i své kouzlo, přičemž ale nepřehlídí, že je „jeho pojetí společnosti zjednodušující a místy vykazuje i jistá kliše, tyto typy se v jistém ohledu podobají dřevorytům a nejsou prosty protimluvů. [...] Ale i tak je fyziognomie jeho doby, kterou se Kuh snaží ve svém díle načrtnout, v celku velmi přiléhavá. Jeho politické analýzy jsou břitké a odpovídají skutečnosti“ (s. 368). Publikace Franzisky Geiser, bohatá na zpracované materiály a poznatky, tak čtenáři po četbě textů Antona Kuha umožní zajímavé vhledy do jeho díla.

Přeložil Lukáš Motyčka.

Franziska Geiser: *Das Zeitalter des Infantilismus. Zu Anton Kuhs Kultur- und Gesellschaftskritik*. Göttingen: Wallstein Verlag, 2020, 390 s.

www.ipsl.cz